

Бондаренко Л. А., концертмейстер кафедри теорії та методики музичної освіти Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, аспірант відділу теорії та методології гуманітарної освіти Інституту вищої освіти НАПН України

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ У ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті проаналізовано теоретичну сутність поняття «модель», «модельовання», обґрунтовано та описано модель формування готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку в процесі інструментально-виконавської підготовки.

Ключові слова: *готовність до професійного саморозвитку, модель, модельовання.*

Актуальність дослідження. Процеси глобалізації у соціокультурній, економічній та політичній сферах життя України детермінують зміни у галузі національної педагогічної науки. Інтеграція української освіти до європейського простору передбачає використання нових стратегій та інноваційних технологій, спрямованих на підготовку конкурентноспроможних фахівців. За таких обставин кардинально змінюються вимоги суспільства до вчителя, який повинен творчо застосовувати набуті знання та вміння у власній професійній діяльності, мати відповідні особистісні та професійні якості, швидко пристосовуватися до змін, постійно самовдосконалюватися у власній професійній діяльності. У зв'язку з цим виникає необхідність в організації такої системи підготовки студентів, яка б забезпечувала цілеспрямований процес професійного саморозвитку майбутнього фахівця, зокрема майбутнього вчителя музики. Тому створення умов для формування готовності до професійного саморозвитку сьогодні є одним із основних завдань розвитку педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчив, що проблема професійного саморозвитку посідає важливе місце у наукових пошуках таких дослідників, як Г. Балл, Л. Виготський, Н. Кічук, Є. Клімов, А. Макарова, Л. Мітіна, О. Пехота, С. Рубінштейн, С. Смирнова, Б. Федорішин, І. Харламов та ін. Зарубіжні вчені також звертаються до проблем самоактуалізації та саморозвитку (Р. Бернс, Ш. Бюлер, Д. Гілфорд, К. Гольдштейн, Т. Грінінг, Т. Кун, А. Маслоу, Дж. Мід, Р. Мей, Г. Олпорт, А. Осборн, К. Роджерс, А. Танненбаум, Е. Торранс та ін.), у тому числі в професійній діяльності (Д. Джордан, Д. Крайт, Д. С'юпер, Л. Тайлер, Д. Тідеман та ін.). Особливості професійного саморозвитку майбутніх

вчителів розглядаються в дисертаційних дослідженнях Г. Бистрюкової, М. Костенко, Т. Стрільєвич, Т. Тихонової, П. Харченко, Р. Цокура.

Аналіз музично-педагогічних досліджень свідчить про актуальність проблем інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики (О. Абдулліна, Л. Арчажникова, Ю. Бай, Н. Біла, Р. Верхолаз, Н. Кашкадамова, З. Квасниця, В. Крицький, І. Мостова, В. Муцмахер, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, Є. Скрипкіна, Г. Ципін та ін.).

Постановка завдання. Метою статті є розробка науково обґрунтованої моделі формування готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку в процесі інструментально-виконавської підготовки.

Виклад основного матеріалу. Одним із найважливіших проявів професійної компетентності майбутнього фахівця є його готовність до професійного саморозвитку. Готовність до професійного саморозвитку в нашому дослідженні розглядається як особливий стан, який характеризується мобілізацією сутнісних складових особистості на основі актуалізованих внутрішніх та зовнішніх потреб, комплексу знань, умінь і навичок, організації діяльності, що забезпечує умови для постійного професійного зростання. Найбільш значущими якостями особистості, які забезпечують готовність до професійного саморозвитку, є відповідальність та активність, ініціативність, самостійність, творчий підхід до вирішення як звичайних, так і нестандартних педагогічних проблем і ситуацій. Під час аналізу науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження нами була розроблена модель формування готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку в процесі інструментально-виконавської підготовки.

Перш ніж описати дану модель, вважаємо необхідним розглянути сутність понять «модель», «моделювання». Останнім часом у науково-педагогічних дослідженнях широко застосовується метод моделювання. Моделювання (*франц.* *modele* – зразок, прообраз) – це метод наукового дослідження, який зводиться до побудови та вивчення моделі досліджуваного об'єкту. Модель – це система елементів, яка відтворює певні сторони, зв'язки, функції предмету дослідження [3, 190]. Моделі класифікують залежно від засобів, за допомогою яких вони (моделі) будуються. Отже, виділяють такі види моделювання – матеріальне та ідеальне. Основними різновидами матеріального моделювання є фізичне та аналогове. Ідеальне моделювання розділяють на інтуїтивне та знакове.

У педагогіці під моделюванням розуміють побудову копій, моделей педагогічних матеріалів, явищ та процесів; наочно-образну характеристику явищ і процесів, що вивчаються, за допомогою схем, креслень,

стислих вербальних характеристик, описів. Цей метод також використовується для схематичного зображення педагогічних систем, що досліджуються. Модель у даному контексті виступає як система об'єктів чи знаків, яка відтворює деякі сутнісні властивості оригінала. Вона (модель) здатна замінити оригінал таким чином, що в результаті її вивчення стає можливим отримання нової інформації про об'єкт дослідження [2, 184–185].

На думку С. Гончаренка [1], проведення педагогічного дослідження на належному науково-теоретичному рівні неможливе без побудови теоретичних моделей (уявлень), бо перебіг педагогічного процесу визначається складними, множинними і різноспрямованими факторами, що утруднює виявлення в ньому закономірних зв'язків. Головною ознакою моделі суцього – теоретичної моделі – є те, що вона показує чіткий, фіксований зв'язок елементів, передбачає певну структуру, яка відображає внутрішні, істотні відношення реальності. Дослідник вважає, що можна розглядати метод навчання як модель належного, тобто нормативну модель, яка відображає загальне уявлення про систему методичних прийомів, а зміст освіти як педагогічну модель соціального досвіду. Вчений виокремлює наступні дослідницькі процедури, характерні для педагогічного моделювання: 1) входження в процес і вибір методологічних основ для моделювання, якісний опис предмета дослідження; 2) постановка задач моделювання; 3) конструювання моделі з уточненням залежності між основними елементами досліджуваного об'єкта і критеріїв оцінки змін цих параметрів, вибір методик вимірювання; 4) дослідження валідності моделі в розв'язанні поставлених завдань; 5) застосування моделі в педагогічному експерименті; 6) змістова інтерпретація результатів моделювання.

Д. Погонішева [5] розглядає моделювання як процес опосередкованого пізнання та перетворення дійсності, у якому об'єкт-оригінал перебуває у певній відповідності з об'єктом-моделлю (модель здатна замінювати об'єкт-оригінал на окремих етапах пізнавального процесу). А модель є інструментом пізнання, засобом інтерпретації та пояснення явищ реальності. Робота з моделями заснована на мисленому експерименті, що складається з таких стадій: побудова за певними правилами мисленої моделі справжнього об'єкта вивчення; побудова ідеалізованих умов, які впливають на модель за допомогою ідеалізованих «інструментів»; свідоме та послідовне зміна і відносно вільне та довільне комбінування умов та їхній вплив на модель; свідоме та точне застосування законів та використання фактів.

У нашому дослідженні ми розглядаємо модель формування готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку в

процесі інструментально-виконавської підготовки як цілісну систему складових педагогічного процесу, яка відображає мету, завдання, підходи, принципи, зміст, основні етапи, педагогічні умови, форми, методи, засоби, критерії вимірювання та результати моделювання формування означеної готовності. Основними компонентами запропонованої нами моделі є: цільовий, змістовий, організаційно-діяльнісний, результативний.

Цільовий компонент передбачає визначення принципів, постановку мети та завдань означеної моделі, які в сукупності забезпечують очікуваний результат — готовність майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку в процесі інструментально-виконавської підготовки за всіма її (готовності) структурними компонентами. Такими компонентами виступають мотиваційно-ціннісний, когнітивний, рефлексивно-діяльнісний. Для визначення належного рівня готовності було розроблено діагностичний інструментарій, що містить відповідні компонентам критерії та показники рівнів сформованості готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку в процесі інструментально-виконавської підготовки. У ході побудови моделі сформульовано наступні завдання:

- сформувати мотиваційно-ціннісну основу професійного саморозвитку студента, ціннісне ставлення до майбутньої професії;
- засвоїти систему знань, умінь і досвід діяльності у сферах самостійної пізнавальної діяльності та професійного саморозвитку;
- сформувати відповідні компетенції;
- створити оптимальні умови формування готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку в процесі інструментально-виконавської підготовки.

Розроблена нами модель формування готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку в процесі інструментально-виконавської підготовки засновується на наступних принципах:

— *цілісності* — орієнтує на досягнення цілісності навчального процесу, передбачає спрямованість змісту, всіх форм і методів навчальної роботи на єдину мету — формування готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку в процесі інструментально-виконавської підготовки;

— *єдності теорії та практики* — націлює на реалізацію студентами набутих знань, умінь у різних видах практики, здобуття відповідного досвіду діяльності;

— *гуманізації навчально-виховного процесу* — у професійній підготовці майбутнього вчителя музики означає створення комфортного середовища музично-педагогічного процесу, де взаємодія педагога зі сту-

дентом має форму співпраці та співдружності, де основною вимогою у стосунках учасників є людяність та демократизм;

– *діалогу* – наявність різнорівневого діалогу та діалогічності актуалізує суб'єктність, активізує творчу активність, пробуджує емоційно-ціннісну складову особистості, розширює межі її реалізації;

– *пріоритетності музично-педагогічних цінностей* – спрямовує підготовку майбутнього вчителя музики на формування ціннісних орієнтацій, що набуваються в процесі ціннісного осягнення творів мистецтва, оволодіння професією та засновуються на системі загальнолюдських цінностей;

– *рефлексивності* – актуалізує процеси саморозуміння, які засновуються на механізмах рефлексії: самоаналіз та осмислення власної особистості, самооцінка професійної компетентності, відповідність особистісних якостей професійно значущим;

– *єдності насолоди, творчості та надзусиль* (Ю. Азаров) – забезпечує поєднання гедоністичної та розвивальної функцій мистецтва [4], спонукає до найвищих досягнень у майбутній професійній діяльності.

Змістовий компонент відображає систему психолого-педагогічних і мистецьких (музично-естетичний тезаурус) знань, знань про сутність, механізми та особливості професійного саморозвитку, його основні форми, ознаки здійснення та умови успішної реалізації. Оволодіння означеною системою складе теоретичну основу для формування умінь і досвіду діяльності у сферах самостійної пізнавальної діяльності та професійного саморозвитку. Успішне засвоєння теоретичної бази забезпечить також розвиток особистісно-сислової складової шляхом задоволення пізнавальних інтересів, потреби у власному самовдосконаленні, через усвідомлення значущості майбутньої професії та інтеріоризацію загальнолюдських та музично-педагогічних цінностей.

Організаційно-діяльнісний компонент містить комплекс педагогічних умов, методів, форм, засобів та етапів організації формування готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку в процесі інструментально-виконавської підготовки.

Педагогічними умовами формування означеної готовності визначено такі:

– формування у майбутніх вчителів музики позитивної мотивації до професійного саморозвитку в процесі інструментально-виконавської підготовки;

– забезпечення теоретичної підготовки студентів на основі проектних технологій;

– оволодіння майбутніми фахівцями навичками самостійної пізнавальної діяльності, рефлексивними вміннями (самоаналіз, самооцінка,

самоконтроль) та способами організації власного професійного саморозвитку;

— застосування у навчально-виховному процесі герменевтичних методів для виконання творчих завдань.

Під час дослідження відповідно до мети та завдань було обрано наступні *методи* підготовки студентів: пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, творчі, методи аксіологічного аналізу (Г. Щербакова) [6], герменевтичні, рефлексійні, метод проектів.

До *засобів* підготовки майбутніх вчителів музики належать наступні: вербальна та невербальна комунікація, психолого-педагогічні, інформаційні технічні засоби навчання.

Формами організації процесу формування готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку є індивідуальні та групові навчальні проекти, концертне виконавство, ділові ігри, творчо-евристичні завдання.

Організація даного процесу передбачає три *етапи*: підготовчий, основний, практичний.

Підготовчий етап — це етап ознайомлення з проблематикою професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики, формування теоретичної основи (базові знання, вміння), самоаналіз мотивів, потреб у власному професійному саморозвитку і самооцінка своєї спроможності до самовдосконалення, розвиток ціннісного ставлення до музично-педагогічної діяльності.

Основний етап — формування стійкої позитивної мотивації майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку завдяки розширенню ерудиції у цій сфері, усвідомленню значущості майбутньої професії, формуванню музично-педагогічних цінностей, актуалізації пізнавальних мотивів та формуванню відповідних компетенцій.

Практичний етап — перевірка та закріплення набутих знань, умінь, набуття досвіду діяльності у процесі навчально-виробничих практик та виконанні практичних завдань, побудова проекту власного професійного саморозвитку, самоконтроль у виконанні робіт.

Результативний компонент передбачає аналіз результатів навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, спрямований на формування готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку в процесі інструментально-виконавської підготовки. Він містить оцінкову діагностику рівня сформованості означеної готовності, відображаючи критерії, рівні та освітній результат формування готовності (оволодіння відповідними компетенціями).

Висновки. У статті проаналізовано сутність понять «модель» та «моделювання». Обґрунтовано та описано модель формування готовності

майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку в процесі інструментально-виконавської підготовки. Усі зазначені складові моделі спрямовані на реалізацію поставленого завдання, що полягає у досягненні оптимального рівня означеної готовності.

Подальше дослідження цієї проблеми полягає в експериментальній перевірці педагогічних умов, в яких реалізується модель формування готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку в процесі інструментально-виконавської підготовки.

ДЖЕРЕЛА

1. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. — Київ — Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. — 308 с.
2. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. — Москва : ИКЦ «МарТ» ; Ростов-на/Д : Издат. центр «МарТ», 2005. — 448 с.
3. Краткий словарь по философии / И. В. Блауберга, И. К. Пантина. — 4-е изд. — М. : Политиздат, 1982. — 431 с.
4. Отич О. М. Розвиток творчої індивідуальності студентів професійно-педагогічних навчальних закладів засобами мистецтва : монограф. / О. М. Отич ; за наук. ред. І. А. Зязюна. — Чернівці : Зелена Буковина, 2011. — 248 с.
5. Погонишева Д. А. Моделирование как метод реализации компетентностного подхода в профессиональном образовании / Д. А. Погонишева // Педагогика. — 2010. — № 10. — С. 22–28.
6. Щербакова А. И. Аксиология музыкально-педагогического образования : уч. пособ. к курсу «Методология музыкально-педагогического образования» по спец. 03.07.00 «Музыкальное образование» / А. И. Щербакова. — М. : Прометей, 2001. — 424 с.

В статье анализируется теоретическая сущность понятий «модель», «моделирование», обосновывается и описывается модель формирования готовности будущего учителя музыки к профессиональному саморазвитию в процессе инструментально-исполнительской подготовки.

Ключевые слова: *готовность к профессиональному саморазвитию, модель, моделирование.*

Model of forming of ability to professional self-development in the instrumental-performing training process is considered in the article regarding future music teacher.

Key words: *ability to professional self-development, model.*